

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
ДОКТОРСКЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ

**ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ
ДИСЕРТАЦИЈЕ**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

На VIII редовној електронској седници, одржаној 3. јула 2023. године, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду, Одлуком бр. 1819/1, образовало је Комисију за оцену докторске дисертације **мр Иване Стојановић** под насловом **Митска бића у српским и немачким народним бајкама**, урађену под менторским руковођењем **др Бошка Сувајџића**.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. МЕНТОР

Име и презиме: **др Бошко Сувајџић**

Звање: редовни професор

Ужа научна област: Српска књижевност

Датум избора у звање: 21. 1. 2015. године

Установа на којој је запослен: Универзитет у Београду – Филолошки факултет

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: **др Валентина Питулић**

Звање: редовни професор,

Ужа научна област: Народна књижевност

Датум избора у звање: 01. 4. 2013. године

Установа на којој је запослен: Филозофски факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: **др Анете Ђуровић**

Звање: редовни професор

Ужа научна област: Германистика

Датум избора у звање: 07. 12. 2016.

Установа на којој је запослен: Универзитет у Београду – Филолошки факултет

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Ивана, Богољуб, Стојановић
Датум и место рођења	22. 07. 1974. Сремска Митровица, Србија

Наслов магистарске тезе	„Мотив раскршћа у Вуковој и Гримовај бајци“
Датум одбране магистарског рада	05. 07. 2012.
Установа где је одбрањен магистарски рад	Универзитет у Београду – Филолошки факултет
Научна област из које је стечено академско звање магистра наука	Магистар филолошких наука

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или су прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

Ивана Стојановић, „Мотиви раскршћа и рачвања пута у Вуковој и Гримовај бајци“, *Књижевност и језик*, књ. 64, No. 1–2, 2017: 165–183.

IV НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Митска бића у српским и немачким народним бајкама“

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Прокламовани предмет научног истраживања су митска бића у одабраним српским и немачким народним бајкама у књижевноисторијском, књижевнотеоријском и културолошком контексту. Посебна пажња је посвећена савременом фолклористичком приступу митолошкој школи браће Грим и њеној примени у жанровским системима српске и немачке народне бајке.

Сложена питања генезе народне бајке, њене везе са митом, поткрепљене односима унутар друштвено-историјске стварности и митолошке матрице, као и правци компаративних и контрастивних тумачења и перспектива могућих додира и прожимања приповедних светова, дата су са темељним ослоном на релевантну литературу и класичне изворе 19. века, пре свега на збирке Вука Стефановића Карацића и браће Грим. Теоријска методологија „покрила“ је широк простор од лингвистичко-филолошких, антрополошких, етнолошких и књижевних истраживања изложених у студијама српских и немачких компаратиста и проучавалаца народне књижевности: Веселина Чајкановића, Алојза Шмауса, Герхарда Геземана, Наде Милошевић-Ђорђевић, Габријеле Шуберт и др.

Циљ докторске дисертације свакако је била тежња да се на издвојеном корпусу јасно испоље *сличности* и *разлике* карактеризације и функција митских бића у оквиру репрезентативних бајки српске и немачке усмене књижевности, што представља мали помак у

правцу развијања упоредног научног истраживања српске и немачке усмене традиције, уз адекватну примену критичко-компаративне/контрастивне, као и конфронтативне методе.

Управо услед огромног корпуса грађе, велике заступљености и изузетне разноликости митских бића, тежиште научног истраживања морало је бити сведено на репрезентативне узорке фолклорних система унутар којих функционишу српске и немачке народне бајке, сакупљане и записиване током читавог 19. и с почетка 20. века – у чијем су се средишту при датом упоређивању пре свега нашле „женске“ народне приповетке (*бајке*) из збирки Вука Стефановића Караџића, с једне, као и *целокупна издања* збирки приповедака браће Грим, с друге стране. Притом, од изузетне помоћи било је индексирање грађе уз примену чувене методе Арне-Томпсоновог *Индекса мотива*, као и осталих значајних упоредних приступа.

Основна методологија истраживања заснована је на компаративном приступу. Кандидаткиња је показала широко познавање релевантне литературе на страним језицима, међу којима су најчешће коришћене студије: Adolf Wuttke, *Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart*, dritte Bearbeitung von Elard Hugo Meyer, Berlin, Verlag von Biegandt & Grieben, 1900; Ernst Samter, *Familienfeste der Griechen und Römer*, Berlin, 1901; Martin Puhvel, „The Mystery of the Cross-Roads” у: *Folklore*, Vol. 87, №.2, 1976. Taylor & Francis, Ltd. – Folklore Enterprises Ltd. Academic Search Premier JSTOR: <http://www.jstor.org>: 167–177; Исти, *The Crossroads in Folklore and Myth*. American University Studies. Series IV, English Language and Literature, vol. 88, New York 1989.

У закључку ове докторске дисертације сумирају се резултати рада, подвлаче најважнији увиди упоредних тумачења митских бића у српским и немачким народним бајкама те дају закључне напомене у финалу обављеног истраживања. Закључним подвлачењима сродности и разлика у српским и немачким народним бајкама придружују се индекси и регистри митских бића у класичним збиркама српске и немачке народне књижевности.

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Истраживање је спроведено на целокупном корпусу репрезентативне изворне грађе наведене у литератури на крају рада, а аналитички модел заснован на компаративним тумачењима репрезентативних народних приповедака у којима су најочљивија „места сучељавања“ која произилазе из пресечних тачака система српске односно немачке народне бајке, преваходно у следећим аспектима: **„именовање, природа, карактеризација и функција митског бића“** у српској и у немачкој усменој култури.

Најважније хипотезе ове докторске дисертације постављене су у циљу учвршћивања интеркултуралних међусобних веза и утицаја српске и немачке књижевности са становишта саремених фолклористичких теорија и усмено-књижевних изучавања. Истраживање за потребе овог рада извршено је на целокупном корпусу наведене грађе. Списак и анализа конкретних бајки у којима је напоредо сагледаван феномен митског бића дат је у уводном делу рада. Индекс, регистар и речник појмова, као и прилози одабраних бајки дати су као критичка апаратура на крају рукописа докторске дисертације.

Користећи у докторској дисертацији табеларно приказану Мојашевићеву анализу митских бића у Гримовим бајкама, мр Ивана Стојановић даје врло скрупулозан преглед проучавања, интересовања и сакупљања усмене прозне грађе у српском и немачком

интеркултурном кругу, превасходно са становишта израде индекса митских бића, њихове карактеризације, атрибута и функција.

VII КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Иване Стојановић обухвата 236 компјутерски штампаних страница и садржи следећа поглавља: 1. Увод – дефинисање појмова (стр. 1–12); 2. Бајка браће Грим и Вукова „женска народна приповијетка“ (стр. 12–61); 3. Митска бића у српским народним бајкама (стр. 61–104); 4. Митска бића у немачким народним бајкама (стр. 104–128); 5. Компаративна и контрастивна перспектива – сличости и разлике у српским и немачким народним бајкама (стр. 128–158); 6. Завршна напомена (стр. 158–163); 7. Регистри (стр. 163–165); 8. Индекси (стр. 165–176); 9. Библиографија – Извори и литература (стр. 181–218). Списак литературе садржи преко 250 библиографских јединица, на српском, немачком, руском и енглеском језику, а уз то су наведени и коришћени извори са интернета, као и лексикографске и енциклопедијске референце. На крају докторске дисертације налази се Биографија аутора, Изјава о ауторству, Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и Изјава о коришћењу.

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Иване Стојановић представља прилог компаративним изучавањима српске и немачке народне књижевности започетим у фолклористичким студијама друге половине 20. века. Прегледним и систематичним приступом класичним збиркама усмене приповедне грађе 19. века у оквирима компаративне поетичке парадигме, кандидат је допринео упоредном сагледавању веза и односа српске и немачке фолклористике и познавању рецепције усмене књижевности у савременим теоријским проучавањима. Кроз аналитичка промишљања кандидата запажа се одлично познавање грађе, секундарне литературе и основних теоријских постулата, што ће сигурно бити мотивација и за нека будућа проучавања веза и узајамних односа српске и немачке усмене књижевности и културе.

У уводном поглављу дисертације представљени су предмет истраживања, прецизирани исходи, циљ и методологија рада, дат преглед претходних резултата у компаративном приступу изучавању српске и немачке народне бајке, предочена структура рада.

У другом поглављу се конципирају најважнија теоријска полазишта која су постављена као основ упоредних испитивања усмених књижевних дела српске и немачке фолклорне традиције. У том смислу се нарочито издваја интерпретација бајки у збиркама браће Грим и Вуковим „женским народних приповијеткама“. Посебно се говори о поетици, дефиницијама и појму, одликама и специфичностима, интертекстуалним релацијама, као и начинима на које се Гримове и Вукове бајке односе према теоријским поставкама митолошке школе (индоевропске теорије) у проучавању порекла народних приповедака. Интерпретативну пажњу у теоријским истраживањима привлаче и питања „естетике истоветности“, варијантности и формулативности, феномена ауторства и усменог традирања, третирања

елемената фантастике те тумачења аспеката митског и фикционалног у жанровској структури бајке. Ширим културолошким приступом бајци отвара се поље антрополошких, етнолошких и филолошких изучавања који откривају дубље релације бајке према језичком наслеђу различитих културних ареала унутар породице индоевропских језика.

У контексту везе бајке са митом, кандидаткиња се посебно фокусира на резултате проучавања упоредне религије индоевропских народа са становишта расветљавања питања порекла, поетике, „слике света“ и функција ликова у српској и немачкој народној бајци. Незаобилазне су, у том контексту, студије Веселина Чајкановића који бајке сматра изузетно важним извором „за познавање религије“, а истовремено их поставља, слично Јакобу Гриму, на прво место по значају за очување народне старине, будући да су у њима „зацело сачувана старинска веровања и схватања и по која успомена о старинским боговима, о њиховом спољном изгледу, њиховој природи и делима, о култу који им је чињен“.

У докторској дисертацији мр Иване Стојановић врло скрупулозно су представљени основни постулати митолошке поетике браће Грим: осврт на дело и интересовања браће Грим за народну књижевност; историјат сакупљања народних приповедака за збирке бајки браће Грим; почетак интересовања браће Грим за српску народну књижевност. С друге стране, даје се општи поглед на Вуков сакупљачки рад, на почетак Вуковог интересовања за народну приповетку, као и историјат сакупљања и издавања српских народних приповедака за Вукове збирке.

У фокусу научног истраживања мр Иване Стојановић налазе се српске и немачке народне бајке сакупљене током 19. века, у првом реду „текстови“ из штампаних збирки српских народних приповедака Вука Стефановића Карацића из 1821. и 1853. године, и целокупна издања збирки бајки браће Грим, први пут објављених 1812. и 1815. године у две књиге (Jakob und Wilhelm Grimm, *Die Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm. Vollständige Ausgabe in der Urfassung. Herausgegeben von Friedrich Panzer. Emil Vollmer Verlag, Wiesbaden, 1947*). Корпус анализираних грађе обухвата и одабране бајке из следећих збирки и антологија српске усмене прозе: Веселин Чајкановић, *Српске народне приповетке I*, Београд, 1927; Драгутин М. Ђорђевић, *Српске народне приповетке и предања из лесковачке области*. Прир. Нада Милошевић-Ђорђевић. САНУ, Београд, 1988. Обухваћени су и поједини текстови бајки које су сакупљачи делимично редиговали: Атанасије Николић, *Српске народне приповетке*, Београд, 1899; Андра Гавриловић, *Двадесет српских народних приповедака*, Београд, 1906. Истраживање је, у појединим сегментима, укључило и одабране бајке из (махом редигованих) збирки немачке усмене прозе 19. и 20. века: Johann Wilhelm Wolf, *Deutsche Hausmärchen* (1851); Ernst Meier, *Deutsche Volksmärchen aus Schwaben* (1852). Консултоване су и народне бајке из јужне Немачке сакупљене од стране браће Цингерле у збирку дечјих и домаћих бајки: Ignaz Vinenz Zingerle и Joseph Zingerle, *Kinder- und Hausmärchen aus Süddeutschland*, 2 Bde (1852 и 1854); Н. Pröhle, *Kinder- und Volksmärchen* (1853) и *Märchen für die Jugend* (1854); J. Haltrich, *Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen* (1856) и др. У 20. веку снажно је растао број издања српске и немачке усмене прозе, које уносе сасвим нова проблемска тежишта у теоријске парадигме савремене фолклористике: питања усмене аутентичности, повратног књижевног утицаја, измењених друштвених околности настанка и рецепције, феномена ауторства, реверзибилног односа усмено-писано и сл.

Треће и четврто поглавље докторске дисертације посвећено је представљању специфичности митских бића у српским односно у немачким народним бајкама, у паралелним

интерпретативним захватима, који обухватају следећа поља истраживања у вези са карактеризацијом и типологијом митских бића: врста и подела; називи и атрибути митских бића у српској односно немачкој народној бајци; делокруг и функција; време и место испољавања оностранних бића у српској односно немачкој народној бајци.

Кандидаткиња се при избору анализираних бајки нарочито руководила *компаративном*, то јест *контрастивном* односно *конфронтативном* методом, у настојањима да се напоредним сагледавањем и приказивањима митских бића – како у српским тако и у немачким бајкама усмене народне књижевности – на најпрегледнији могући начин истакну и прикажу њихове специфичности, атрибути и функције.

Пето поглавље докторске дисертације посвећено је компаративној анализи узајамних веза, сродности, сличности и разлика митских бића у српским и немачким народним бајкама. Водећи имплицитан дијалог са делима „класика“ народне књижевности, превасходно Вука и браће Грим, мр Ивана Стојановић у анализама митских бића у српским и немачким народним бајкама посебно истражује ресемантизацију познатих фигура бајки са ставовишта њиховог митског и симболичког потенцијала у модерним психоаналитичким, антрополошким и семиотичким приступима. Посебно се испитује фигура вештице и оба проучавана корпуса; мотив забране освртања, ословљавања, гледања и општења са натприродним митским бићима и хтонским силама; елементи *претхришћанске* и *хришћанске* вере; анализа обичајног кодекса патријархалне заједнице оличена у карактеристичним феноменима као што су кумство у српским, односно немачким народним бајкама.

Из компаративне визуре нуди се сагледавање врло комплексних ликова змаја, але, аждаје, виле, дива, патуљка, чија разгранатост варијаната подстиче разнолике могућности фолклористичких приступа. У том смислу се већ кроз анализу фигура Пепељуге, вештице и других феномена митског ареала, као и богате рецепције њихових трансформација у историјама европских књижевности, показују јединствене позиције усмене књижевности и мита у процесу вековних сублимација и наслојавања.

Шесто поглавље дисертације посвећено је индексима и регистрима. Када је реч о критичкој апаратури, она се превасходно ослања на теоријске постулате и схеме Миљана Мојашевића коришћене у анализи немачке народне бајке у истраживањима браће Грим.

Закључак рада представља синтезу свих резултата до којих је кандидаткиња дошла дајући свој прилог оним компаративним студијама које су посвећене везама између српске и немачке књижевности у оквиру два језичка, поетичка и културолошка система.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу „Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду” и налаза у извештају из програма „iThenticate“, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „Митска бића у српским и немачким народним бајкама“ аутора мр Иване Стојановић, констатовано је да утврђено подударане текста износи 13 %.

Овај степен подударности последица је природе и обима теме (компаративна изучавања фолклорне грађе и теоријске литературе на српском и немачком језику), као и

великог броја ексцерпираних примера, те изузетно прилежно цитираних извора и обимне литературе на крају рада, што је у складу са Чланом 9. *Правилника*.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. „*Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*“, извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

Један од доприноса докторске дисертације мр Иване Стојановић „Митска бића у српским и немачким народним бајкама“ јесте проширивање опсега досадашњих компаративних студија посвећених проучавању српско-немачких фолклорних и књижевних веза, од Герхарда Геземана и Алојза Шмауса, преко Милана Ђурчина, Миљана Мојашевића, до Наде Милошевић-Ђорђевић и Габријеле Шуберт.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација „Митска бића су српским и немачким народним бајкама“ кандидата мр Иване Стојановић оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Мр Ивана Стојановић је у докторској дисертацији *Митска бића у српским и немачким народним бајкама* показала лепо познавање грађе и релевантне литературе на српском и немачком језику, као и завидну способност компаративне анализе српске и немачке народне бајке у књижевноисторијском и књижевнотеоријском контексту. Докторска дисертација мр Иване Стојановић представља узорно истраживање са резултатима корисним за компаративно бављење српском и немачком усменом књижевношћу, на трагу изучавања Миљана Мојашевића, Габријеле Шуберт и других савремених проучавалаца.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом „Митска бића у српским и немачким народним бајкама“, коју је урадио кандидат мр Ивана Стојановић под менторством др Бошка Сувајџића, и да је, у складу са прописима, упути Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

др Бошко Сувајџић, редовни професор (ментор)

др Валентина Питулић, редовни професор

др Анете Ђуровић, редовни професор
